

Zločin v Polné

20. 1. 2016

Česká televize v neděli 31. ledna od 20.00 uvede na ČT1 první část dvoudílného televizního filmu režiséra Viktora Polesného a scenáristy Václava Šaška Zločin v Polné. Ten pojednává o vyšetřování vraždy švadleny Anežky Hrůzové a následných soudních procesech, které na přelomu devatenáctého a dvacátého století spustily silnou vlnou antisemitismu na našem území.

V roce 1899, na Bílou sobotu, byla na cestě mezi obcemi Věžničkou a městečkem Polnou (na rozhraní Čech a Moravy) nalezena mrtvá dívka. Švadleně Anežce Hrůzové, která se tudy vracela domů, bylo pouhých devatenáct let. Při bližším ohledání byla na jejím hrdle objevena velká řezná rána a příčina smrti byla, po vyloučení sexuálního násilí, stanovena jako vykrvácení. Místním lékařům se zdálo, že krve není na místě činu dost, což jednak nemusela být pravda, jednak to mohlo znamenat, že mohla být zabita jinde a na místo teprve později přenesena. Ale protože byl čas Velikonoc, ožila pověra o panenské krvi v židovských macesech. Zfušované vyšetřování a několik provokativních, i když úplně nevinných žertíků nakonec ukázaly na Leopolda Hilsnera (Karel Heřmánek ml.). Od té chvíle měla Polná, spolu se svým okolím a později i velkou částí veřejnosti, svého vraha, kterému hrozila smrt provazem.

Ve dvoudílném filmu přejde napínavé detektivní vyšetřování polenského mordu v reflexi společenského fenoménu tzv. hilsneriády, kdy se vzedmula obrovská vlna antisemitismu a do boje proti pověrám a za spravedlnost se zasadil i Tomáš Garrigue Masaryk (Karel Roden). *„Ta událost, která se stala na přelomu devatenáctého a dvacátého století, nabízí příběh opravdu strhující. Každý, kdo se trochu zabývá historií a zejména Tomášem Garrigue Masarykem, na něj musel narazit. Brutální vražda mladé dívky v Polné na Jihlavsku a to, co po ní následovalo, je až mrazivě aktuální,“* říká režisér **Viktor Polesný**. *„Nejnáročnější na Hilsnerovi bylo představit ho ve více rovinách. On byl velice prostý člověk – vandrák, který, nebýt oné nešťastné vraždy, nikoho příliš nezajímal. Od začátku jsme se snažili, aby postava působila pestře, aby divák šel s tím, co Hilsner v danou chvíli prožívá. Hlavně v tomto smyslu to pro mě byla obrovská zkušenost a hlavně radost to dělat,“* říká o své roli **Karel Heřmánek ml.**

„Případ Anežka Hrůzové jsem znal už z dětství, kdy jsem také prvně slyšel popěvek ‚Nekupujte u židů...‘ Později jsem v hilsneriádě cítil ozvuk politických procesů, které byly traumatem mé generace. V mém prvním ročníku na vysoké škole vrcholily politické procesy, zejména ten se Slánským (jedenáct rozsudků smrti), takže jsem byl k úvahám na téma justiční vraždy připravený,“ doplňuje autor scénáře **Václav Šašek**.

První díl Zločinu v Polné uvede ČT1 v neděli 31. ledna od 20.00 hod., druhý pak v neděli 7. února v e stejném čase. *„Je to film o velké zlobě a nenávisti zvané antisemitismus, o tom, jak se xenofobní iracionální nenávist zmocňuje celé společnosti, jak likviduje logiku, věcnost a racionalitu, jak proměňuje slušné lidi ve zločince. A je to také současně film o velké statečnosti, o tom, jak těžké a zároveň strašně důležité je postavit se většině propadlé středověkým předsudkům. Zejména dnes je tento film velmi aktuální,“* říká kreativní producent **Jan Štern**, v jehož tvůrčí producentské skupině Zločin v Polné vznikl.

Je mi záhadou, proč Hilsnerovo jméno dosud nebylo očištěno, říká Karel Heřmánek ml.

Leopold Hilsner je Vaší zatím největší filmovou rolí. I vzhledem k postavě, kterou hrajete, jak náročné to bylo natáčení?

Nejnáročnější na Hilsnerovi bylo představit ho ve více rovinách. On byl velice prostý člověk - vandrák, který, nebýt oné nešťastné vraždy, nikoho příliš nezajímal. Již od začátku jsme se tedy snažili, aby postava působila pestře, aby divák šel s tím, co Hilsner v danou chvíli prožívá. Hlavně v tomhle smyslu to pro mě byla obrovská zkušenost a hlavně radost to dělat.

Znal jste před natáčením případ zavražděné švadleny Anežky Hružové?

Musím se přiznat, že ne. Nevím, proč jsme se ve škole tímto tématem podrobně nezabývali. Celá aféra měla vliv na pozdější dění nejen u nás, ale i ve světě. Především Masarykova aktivita mu později otevírala dveře ve světě a i díky ní měl větší podporu například v Americe při vzniku samostatného Československa. Samotná aféra vlastně žije dodnes. Je mi do teď záhadou, proč Hilsnerovo jméno dosud nebylo očištěno. A to i přes to, že byla podána žádost o jeho rehabilitaci, tuším, že z rakouské strany, které však nebylo vyhověno.

Jak byste Leopolda Hilsnera charakterizoval na základě zkušenosti, kterou jste získal při natáčení? Změnilo natáčení Váš pohled na něj?

Myslím, že každému, kdo slyšel o rituální vraždě, za kterou byl Hilsner de facto odsouzen, musí být jasné, že se jedná o absolutní nesmysl. Já jsem jen nepřestával vycházet z údivu, co lidé v té době byli schopni tvrdit. A často se jednalo o velice vzdělané lidi. S Hilsnerem jsem tedy během natáčení soucítil víc a víc.

Byl jste se podívat na místo činu, nebo do Hilsnerova domu?

Ano, byl. Do Polné jsem si udělal celodenní výlet a postupně jsem si prošel všechna místa, kde se děj filmu a oné aféry odehrává.

„Když se mě sem tam někdo zeptal, co točím, poznal jsem hned na očích, že o tom často dotyční nevědí vůbec nic,“ říká režisér Viktor Polesný

Je možné Zločin v Polné označit jako soudní drama, nebo spíše jako kriminální film zabývající se vyšetřováním?

Myslím, že je to tak trochu obojí. Do určité chvíle sledujeme hledání vraha, ale postupně převažuje soudní drama a z něj velký společenský příběh.

Kde se zrodil nápad Zločin v Polné natočit a jak dlouho jste se věnovali dobovým materiálům při studii celého případu, než jste začali točit?

Scénář, který napsal Václav Šašek, ležel na stole bývalého hlavního dramaturga asi deset let. Proč tak dlouho, nevím. Já jsem velmi toužil ho natočit a teprve když se lidé v těch funkcích vyměnili a přišla dramaturgyně Helena Slavíková, začali jsme na té látce pracovat. To znamenalo prostudovat vše dostupné. Bylo toho opravdu dost.

Byl film původně zamýšlen jako dvoudílný, nebo tato idea vznikla až později při psaní scénáře či po natočení materiálu?

Budete se divit; původně byl šestidílný a byl to velký společenský román. Film – řeka. Dva díly jsou ale sevřenější a mnohem dramatičtější.

Hilsneriádě se zatím nikdo na poli filmu nebo seriálu nevěnoval. Proč myslíte, že u nás na toto téma nikdy nic nevzniklo?

To opravdu nevím, proč tuto látku nikdo nezpracovával, protože hilsneriáda je klíčová událost dějin v tomto prostoru. Zajímavé je, že teď se jí chytli čeští náckové a pracují s ní jako se svojí propagandou. Dostaly se mi – mimo jiné – do ruky i jejich materiály. Interpretace té události je přesně opačná.

Proč jste se u Leopolda Hilsnera rozhodl pro ztvárnění Karlem Heřmánkem mladším? Čím Vás přesvědčil, že by se na roli mohl hodit? A proč jste v případě Tomáše Garrigue Masaryka vybral Karla Rodena?

Obsazení každého filmu je velice zásadní záležitost. Vyplatí se, když režisér herce dobře zná, nejlépe z divadla, kam buď chodí, nebo, jako často v mém případě, s nimi pracuje. Karel Heřmánek ml. se Leopoldu Hilsnerovi velice podobá. Bylo ale otázkou, jestli utáhne celý vývoj téhle figury, od povrchního hejska až k velkému tragickému osudu. Od počáteční antipatie až k jistému soucitu. Tady režisér musí spoléhat na svou intuici, zkušenost a schopnost s herci pracovat. Karel byl velice tvárný, soustředěný, ukázněný a myslím, že se to vyplatilo. Je to neobyčejně citlivý a empatický člověk. Pracoval jsem s ním moc rád. Masaryk byl velká, charismatická osobnost, tím pádem jsem o Karlu Rodenovi ani chvíli nezapochoval. Nevím o nikom, kdo by se na tu roli lépe hodil. Někdy o obsazení přemýšlíte, kudy chodíte a někdy je to okamžitý záblesk. Tak to bylo s Rodenem.

Zločin v Polné je historický snímek, a jako takový musí dbát na historickou věrnost. Co pro Vás bylo během natáčení nejtěžší a měl film také odborné poradce?

Nějakou dobu jsme hledali zásadního odborného poradce. A našli jsme předního právníka JUDr. Stanislava Balíka, který je na tuto látku skutečným znalcem. Ten nám velmi pomohl. Především v inscenaci těch dvou velkých soudních procesů, kutnohorského v roce 1899 a píseckého o rok později. Tam jsme museli být velmi přesní. Mnoho výborných dokumentů i obrazových materiálů jsme získali z muzea v Polné.

Myslíte si, že téma Hilsneriády je dostatečně obsaženo například ve školních učebnicích nebo ve veřejném prostoru, nebo se spíše jedná o prozatím něco polozapomenutého?

Když se mě sem tam někdo zeptal, co točím, poznal jsem hned na očích, že o tom často dotyční nevědí vůbec nic. Ale bylo to tak půl napůl. Každý, kdo si někdy něco přečetl o TGM musel na tuto událost, podobně jako na aféru s rukopisy, narazit. Jak je to ve školních učebnicích nevím a nedělal bych si o tom velké iluze. Na druhé straně můj zubař, když mi ošetřoval a já jsem mu to zahuhlal tak okamžitě zarecitoval: „Nekupujte u židů, cukr, kávu, mouku, zabili nám Anežku, modrookou holku.“

„Hilsner jako člověk Masaryka příliš nezajímal,“ říká scénárista Václav Šašek.

Kdy jste se poprvé setkal s případem Anežky Hružové a procesů tzv. hilsneriády a proč jste se rozhodl napsat o těchto událostech scénář?

Případ Anežky Hružové jsem znal už z dětství, kdy jsem také prvně slyšel popěvek „Nekupujte u židů...“. Později jsem v hilsneriádě cítil ozvuk politických procesů, které byly traumatem mé generace. V mém prvním ročníku na vysoké škole vrcholily politické procesy, zejména ten se Slánským (jedenáct rozsudků smrti), takže jsem byl k úvahám na téma justiční vraždy připravený.

Jak složitá byla rešerše dobových materiálů a historických pramenů a co Vás při jejich studiu nejvíce překvapilo?

Vyhledat prameny bylo jednoduché, existují jich totiž stovky – knih, studií, novinových článků, většinou ovšem v němčině, kterou nevládnou, ale i v Čechách je jich dost (knihy B. Černého, R. Adlera a především J. Kovtuna). Zajímavé podněty jsem našel například v píseckém archívu. Seznámil jsem se ale i materiály protihilsnerovskými, zejména s knihou předního českého fašisty Jana Ryse Rozsévače, jejíž název jsem už zapomněl. To byla opravdu síla.

Je podle Vás Zločin v Polné spíše kriminálním dramatem o vyšetřování polenského mordu nebo soudním dramatem a reflexí hilsneriády?

Pro odvyprávění příběhu se zdála nejvhodnější forma kriminálně soudního dramatu.

Hilsneriádě se v tuzemském filmu zatím nikdo nevěnoval, proč tomu tak podle Vás je?

V první chvíli mně udivovalo, že hilsneriáda nenacházela autora. Nepochopil jsem, že ani zkušený dramaturg, a tím nemyslím Helenu Slavíkovou, s nímž jsem spolupracoval, v ní nenacházel téma. Možná se nikomu nechtělo potýkat s tou spoustou materiálu, nevím.

Jak se vyvíjel Váš pohled na aktéry tehdejších událostí během psaní scénáře?

Už při prvním dotyku mě překvapilo, jak povrchně bylo vnímáno angažmá T. G. Masaryka. Sám označoval hilsneriádu za jedno z nejtěžších období svého života, však mu také přinesla mnoho potíží, například nesměl přednášet na vysoké škole. Méně známá, a pro mě do značné míry překvapivá, byla jeho motivace. Masarykovi šlo především o národ, aby nepropadl ponižující rituální pověře. Dráždilo ho, jak byl zfušován samotný kutnohorský proces, proto napsal „Je nutno revidovati proces polenský“, ale zřejmě především proto, že se točil kolem krve. Mnohem méně ho pak zajímal následný proces písecký, i když probíhal snad ještě hůř než první kutnohorský. Ale tehdy „strašidlo rituální vraždy bylo vymeteno ze soudní síně“, takže Masaryk už necítil tak silnou potřebu osobního angažmá. Hilsner jako člověk ho příliš nezajímal. Viděl ho jako „ničemu, který měl být dávno v polepšovně.“

Zločin v Polné // **hraji:** Jaroslav Plesl, Gabriela Míčová, Jan Kačer, Tomáš Pokorný, Petr Šmíd, Vladimír Polívka, Stanislav Zindulka, Karel Heřmánek ml., Kryštof Grygar, Jaromíra Mílová, Simona Kopecká, Rostislav Novák ml., Johana Tesařová, František Němec, Jiří Král, Miroslav Mejzlík, Jitka Sedláčková, Miroslav Pánek, Zdeněk Dušek, Luboš Veselý, Štěpán Benoni, Jan Novotný, Vlastimil Fridrich, Jindřich Pulda, Miloš Rothabuer, Libor Novák, Karel Skalský, Martin Myšička, Josef Carda, Dana Sedláková, Vladimír Marek, Mojmír Maděrič, Martin Kubačák, Kamil Halbich, Miroslav Etzler, Martin Davídek, Miroslav Hruška, Václav Chalupa, Adéla Štréblová, Vilém Udatný, Karel Roden a další // **režie:** Viktor Polesný // **scénář:** Václav Šašek // **dramaturgie:** Helena Slavíková // **kreativní producent:** Jan Štern // **výkonná producentka:** Ilona Jirásková // **pomocná režie:** Magdalena Čechová // **vedoucí natáčení:** Martina Vlasáková // **zástupce vedoucího produkce:** Jana Veselá, Lucie Křemenová // **kamera:** David Ployhar // **zvuk:** Miroslav Hřebejk // **hudba:** Zdeněk Merta // **střih:** Lenka Polesná // **architekt:** Jiří Hlupý // **vedoucí výpravy:** Miloš Vávra // **kostýmní výtvarnice:** Jarmila Konečná // **vedoucí kostymérka:** Božena Měchurová